

Gendermainstreaming

Hoe zorgen we voor eerlijke uitkomsten voor mannen en vrouwen in beleid?

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Djoeke Ardon (Movisie)
Roos van Wijngaarden
(Movisie)
Sanne Tielemans (OCW)

Dag van het Gedrag
12 november 2024

1

Inleiding

2

Resultaten

3

Aanbevelingen

4

Reflectie

1

Inleiding

- Gendermainstreaming
- Introductie gedragsmodellen
- Opzet onderzoek

- Vrouwen werken **vaker in deeltijd** dan mannen;
- Vrouwen brengen **minder jaren in ervaren goede gezondheid** door dan mannen;
- Vrouwen hebben een **grotere kans op (energie-)armoede** dan mannen;
- Vrouwen maken **vaker gebruik van het openbaar vervoer** dan mannen;
- Vrouwen zijn **vaker slachtoffer van seksueel en huiselijk geweld** dan mannen en worden **vaker vermoord door hun (ex)partners of omdat ze vrouw zijn (femicide)**;
- Vrouwen hebben een **grotere kans op dodelijke auto-ongelukken** dan mannen;
- Vrouwen voldoen **minder vaak aan de beweegrichtlijn** dan mannen;
- Vrouwen hebben **veel lagere pensioenen** dan mannen.

- Sociaal en culturele genderrollen die leiden tot genderongelijkheid
- Emancipatiebeleid, zoals een vrouwenquotum of het stimuleren van voltijdwerk
- Genderneutraal beleid: het houdt geen rekening met bestaande ongelijkheden.
- De definitie van gendermainstreaming is:
‘het integreren van een genderperspectief in het gehele overheidsbeleid en in de gehele beleidscyclus: in de beleidsvoorbereiding, het ontwerp, de uitvoering, de controle en de uitgavenprogramma’s’

Wat is gendermainstreaming?

- Is systematisch
- Analyseert de implicaties van beleid voor mannen en vrouwen vanuit genderrollen
- Leidt tot een eerlijke behandeling van mannen en vrouwen
- Wordt gezien als een van de meest effectieve manieren om genderongelijkheid tegen te gaan

- Nederland heeft zich sinds 1995 gecommitteerd aan gendermainstreaming

1. Toets in het beleidskompas

Zijn er effecten te voorzien die de gelijkheid tussen vrouwen en mannen beïnvloeden?

2. Consultatie van maatschappelijk middenveld:

- Stakeholders
- Partijen die door het voorstel geraakt kunnen worden

Hoofdvraag: *Wat zijn interventies die de Rijksoverheid en specifiek Directie Emancipatie van het ministerie van OCW kan inzetten om te bevorderen dat beleidsprofessionals van andere directies en van andere ministeries bewust en expliciet aan gendermainstreaming (gaan) doen op hun beleidsdomeinen?*

- **Literatuuronderzoek**
 - Belemmerende en bevorderende factoren en goede voorbeelden
- **Interviews**
 - 20 deelnemers werkzaam op verschillende ministeries bij de Rijksoverheid
- **Analyse en aanbevelingen**
- **Resultaten voorgelegd en aanbevelingen besproken met klankbordgroep en begeleidingscommissie**

Introductie gedragsmodellen: COM-B model

Fysieke capaciteit: waarschijnlijk n.v.t. bij dit vraagstuk

Psychologische capaciteit: Competenties, kennis, ervaring en vaardigheden

Capability:

Is de beleidsmedewerker in staat om het genderperspectief te integreren in elke stap van de beleids-cyclus?

Fysieke omgeving: middelen en tijd om het genderperspectief te integreren in beleid

Sociale omgeving: sociale invloeden en normen binnen de organisatie, de politieke realiteit en de maatschappelijke norm

Opportunity:

Heeft de beleidsmedewerker de gelegenheid het genderperspectief te integreren in elke stap van de beleids-cyclus?

Bewuste motivatie: Bewuste intenties, keuzes en opvattingen

Onbewuste motivatie: Gewoontes, impulsen en emoties

Motivation:

Heeft de beleidsmedewerker de motivatie om het genderperspectief te integreren in elke stap van de beleids-cyclus?

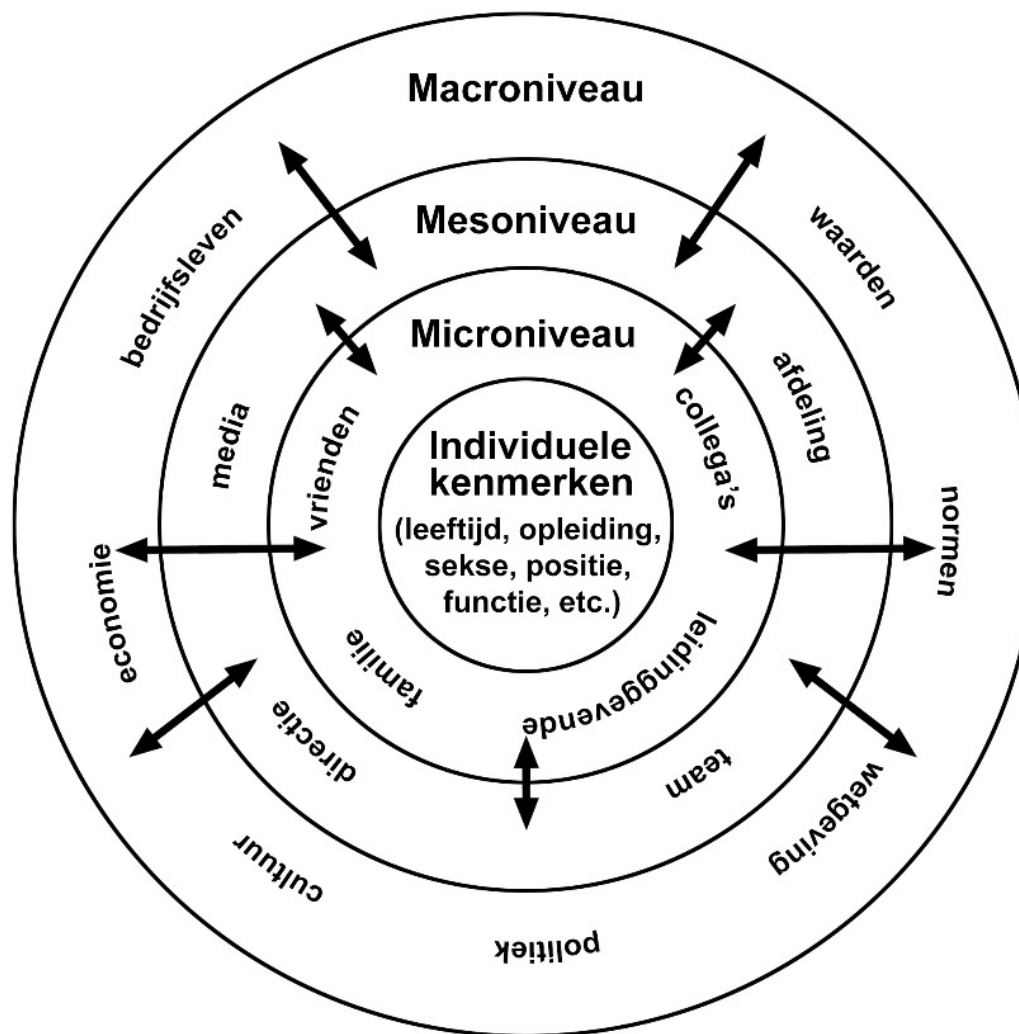
Gedrag:

Integreren van genderperspectief in elke stap van de beleids-cyclus

Socio-ecologisch model

2

Resultaten

- Literatuuronderzoek
- Interviews

De helft van de respondenten was bekend met de toets op gendergelijkheid, slechts 1 respondent had de toets ook gebruikt*

Bekendheid met toets op gendergelijkheid*	
Ja	9
Nee	10

Gendertoets gebruikt*	
Ja	1
Nee	18

*1 respondent had een uitvoerende rol en had in het werk niet te maken met het beleidskompas, deze is bij deze telling niet meegenomen

Capability

- Bewustzijn van genderongelijkheid (bevorderend)
 - Verschilt per persoon en departement
 - Vragen stellen (zoals in interviews) helpt bij bewustwording!
- Kennis en vaardigheden (bevorderend)
 - Behoeftte aan meer kennis
 - Woord gender zorgt voor verwarring
 - Vaardigheden, data en network nodig

Nu ik er nu zo over praat zou je gendergelijkheid overal wel terug kunnen laten komen. – L

Als ik ooit betrokken geweest ben bij beleid waarbij dat genderverschillen in de hand werkt, dan ben ik me daar niet bewust van geweest. En ik hoop dat dat niet het geval is. – S

Opportunity

- Sociale normen (met name bevorderend, soms belemmerend)
 - Gender/gendergelijkheid geen lastig onderwerp
 - Agenderen van gender in beleid is bij sommige departementen lastiger: ‘hobbyproject’, ‘ongemak’, gender is een ‘ver van mijn bed show’
- Hierarchie en invloed (bevorderend en belemmerend)
 - Per leidinggevende, bewindspersoon en departement verschil in belang van gendermainstreaming.
- Sociale norm in kamer en samenleving (bevorderend en belemmerend)
 - Samenleving en kamer agendeert, maar ook meer weerstand uit kamer dan van collega’s

Dit onderwerp (gendergelijkheid) sneuvelt als eerste zodra er actuele dingen voorbij komen. Er wordt geen politieke vraag over gesteld. Er ligt geen motie aan ten grondslag. Het is geen kamervraag. Moties en kamervragen hebben altijd voorrang.’

Opportunity

- Tijd (belemmerend)
 - Gebrek aan tijd en prioriteit
 - 'Keuzes maken over welk perspectief je mee neemt'
- Genderspecifieke data (gebrek) (belemmerend)
 - Verschilt per beleidsterrein of er voldoende data is
 - Samenwerking met onderzoeksafdelingen niet altijd goed

'We hebben allemaal bakken met werk en heel veel collega's maken toch de inschatting [...] We gaan ervan uit dat het niet relevant is.' -V

'De beschikbaarheid van data is de beperkende factor. Ook CBS heeft onvoldoende (gerichte) data.'

Motivatie

- Persoonlijke opvattingen (bevorderend en belemmerend)
- Meeste respondenten intrinsieke motivatie
 - Sommigen 'hebben er niet veel mee' of denken dat 'er geen probleem is'
 - Sommigen vinden het niet relevant voor hun terrein
 - Of vinden het de taak van DE

Ik heb er in mijn privéleven niet heel veel mee te maken, daarom vind ik het misschien iets minder belangrijk en doe ik het niet.' –L

- Opdrachten van bovenaf (bevorderend)
 - Opdracht van hogergeplaatste, EU, Raad van State, Kamer
 - Coördinatie of trekker binnen departement helpt.
- Beleidskompas en toets op gendergelijkheid (belemmerend en soms bevorderend)
 - 'Maakt impliciete keuzes zichtbaar, betere kwaliteit van het werk', 'gaat blinde vlekken tegen'
 - Maar ook: 'niet nuttig', geen tijd, 'extra horde', 'gender is voor mij niet relevant'

Als de minister zou zeggen: daar moeten jullie nu heel veel aandacht aan besteden. Dan doe ik dat.' -L

Vanuit literatuuronderzoek, interviews en klankbordgroep:

- Gendermainstreaming wordt vaak niet geprioriteerd
- Weinig bestuurlijke commitment
- Geen consequenties bij het niet uitvoeren van een gendertoets
- De gendertoets is moeilijk vindbaar en voelt als een 'extra horde'
- De kennis en het bewustzijn kan vergroot worden

Reflecties op de toets op gendergelijkheid

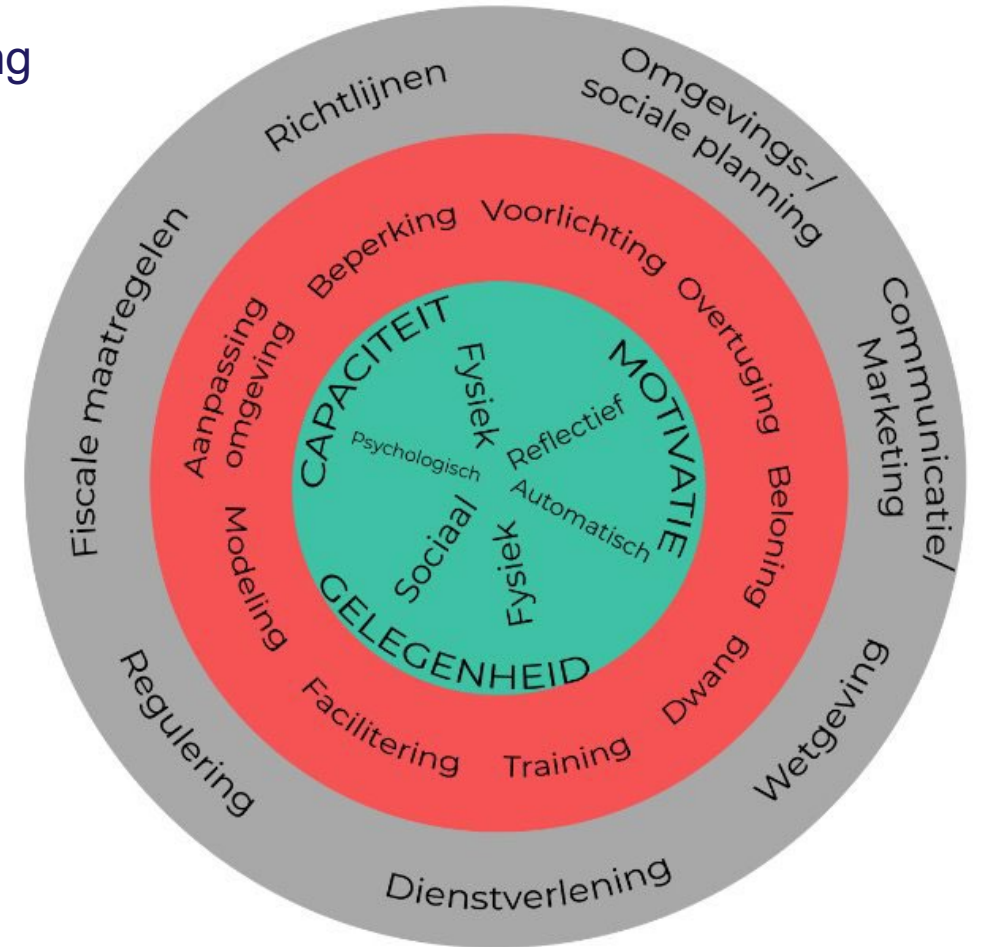
- Waak voor een te grote focus op het middel in plaats van het doel
- Aandacht voor intersectionaliteit is belangrijk
- Consultatie is een belangrijk onderdeel van gendermainstreaming wat nog weinig aandacht krijgt.

3

Aanbevelingen

Hoe zijn de aanbevelingen tot stand gekomen?

- Lijst met (gedragsbepalende factoren die gendermainstreaming belemmeren of bevorderen)
- Beïnvloedingsmogelijkheden identificeren per gedragsfactor
 - Interventiefuncties
 - Gedragsveranderingstechnieken
 - Good practices uit de literatuur en andere landen

Zet interventies in op 3 niveaus (in samenhang):

Niveau 1: het systeem en bestuurlijk commitment

Niveau 2: het instrument toets op gendergelijkheid

Niveau 3: De beleidsmakers

Niveau 1: het systeem en bestuurlijk commitment

- Duidelijke verantwoordelijkheidsverdeling
- Opdracht tot gendermainstreaming van hogergeplaatste
- Consequenties bij wel en niet uitvoeren gendertoets
- Voldoende mensen en middelen

Niveau 2: het instrument toets op gendergelijkheid

- Verbeter de inhoud van de toets zodat het aanzet tot echte reflectie op genderongelijkheid bij het beleidsterrein
- Aanpassen van de omgeving: zet de toets op een centralere plek in het beleidskompas
- Werk aan het design van de toets zodat er meer positieve bekrachtiging plaatsvindt;
- Geef meer uitleg over hoe je de toets doet en wat je daarvoor nodig hebt
- Geef meer aandacht aan consultatie van het maatschappelijk middenveld als onderdeel van gendermainstreaming
- Maak de analyse intersectioneler: vrouwen zijn geen uniforme groep
- Geef een beloning: maak zichtbaar dat het beleid beter is doordat de toets is uitgevoerd

Niveau 3: De beleidsmakers

- Informatie over genderongelijkheid voor alle lagen in de organisatie
 - Hoe beleid genderongelijkheid negatief kan beïnvloeden
 - Aansluiten bij werkpraktijk en beleidsterrein
 - Goede voorbeelden
- Oefenen vaardigheden voor genderanalyse en toets op gendergelijkheid
 - Inzetten op het verzamelen van goede data over genderongelijkheid;
- Integreren in inhoudelijke conferenties, het rijkstraineeprogramma of het introductieprogramma

Niveau 3: De beleidsmakers

Tips:

- Zorg voor een duidelijk narratief
- Zorg dat ze het als deel van hun werk zien.
- Richt je op de '*moveable middle*'
- Boodschap regelmatig herhalen: nieuwsbrieven, posters, sessies etc.

- Zelfreflectie vormt de basis: inzicht creëren in eigen positionaliteit.
 - Beleid vanuit mensen benaderen
 - Reflecteren op mogelijke witte vlekken
 - Op zoek laten gaan naar inhoudelijke kennis over en betrokkenheid van gemeenschappen die door de beleidsthema's (kunnen) worden geraakt.

Zet interventies in op 3 niveaus (in samenhang):

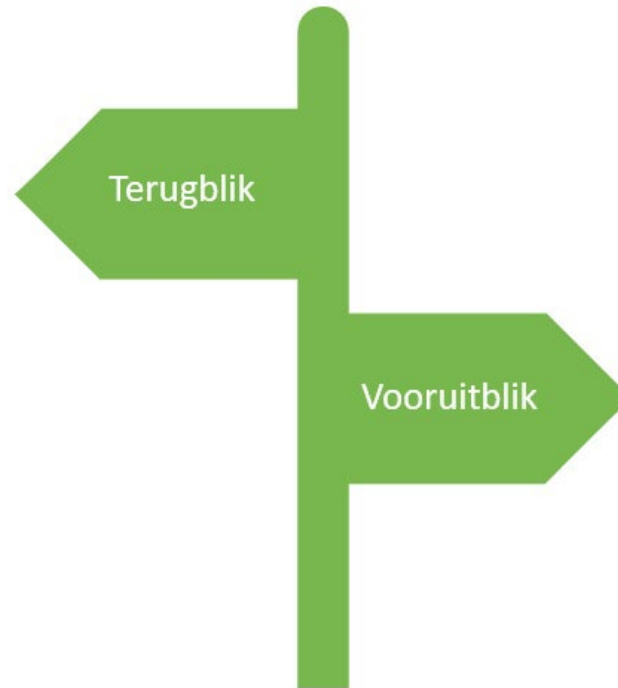
Niveau 1: het systeem en bestuurlijk commitment

Niveau 2: het instrument toets op gendergelijkheid

Niveau 3: De beleidsmakers

4

Reflectie

- Hoe kunnen we in gedragsonderzoek het beste omgaan met onderliggende processen in het systeem en de maatschappelijke norm?

- Zijn er andere voorbeelden van succesvolle mainstreaming interventies – dus niet gendermainstreaming specifiek - waar we naar zouden kunnen kijken?